

OĞUZ ATAY'IN "KORKUYU BEKLERKEN" İSİMLİ ESERİNDE MEKÂNLARIN VE NESNELERİN KAHRAMANLARIN RUHSAL DURUMUNA ETKİSİ VE İRONİ

The Effects Of Spaces And Objects On The Mental Status Of Heroes In Oğuz Atay's "Korkuyu Beklerken" Work And Irony

Dr. Öğr. Üyesi Ali PULAT

Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Uşak/TÜRKİYE

Hasime DOĞRUYA

Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Uşak/TÜRKİYE

ÖZET

Oğuz Atay Cumhuriyet döneminin önde gelen roman, hikâye ve oyun yazarıdır. Modernizmden postmodernizme kadar uzanan yeni roman anlayışının öncülerindedir. Eserlerinde seçtiği kişiler, konular, mekânlar ve zamansal boşluk ifadeleri onun bireylerin psikolojik açıdan düştükleri durumu göstermektedir.

Oğuz Atay romanlarında ve hikâyelerinde görünenin arkasında bir gerçeklik olduğunu sezdirmiş ve bunu gerek kullandığı mekânlarla gerekse kahramanların ruh tahlilleriyle vermiştir. Bir tutunamama ve soyutlanma barındıran eserlerinde yazar ironiyi kullanmıştır. Eserlerde ironi çatışma, çelişki ve kabullenememe olarak kendini gösterir. Gerçek ve hayalin, iyi ve kötünün çatışması, bu durumdan da kahramanların ruhsal açıdan etkilenmesi, hikâye ve romanlarda seçilen mekânlarla ilintilidir. İroninin yanında eserlerde ince alay ve hiciv unsurlarına da başvurulmuştur. Toplumdaki yabancılaşmayı kabul edemeyen kahramanın zaman zaman intihara kalkışması da bir kaçış olarak değerlendirilmiştir. Buradaki kaçış insanın kendi beninden doğaya sığınması ya da tam tersi olarak doğadan kendi benine sarılması şeklinde görülür.

Bu eserde kahramanlar genel olarak alışılmış kalıpların dışındadır, kabullenilmiş yaşamın dışında, kimliğini kaybeden, arayış içinde, dengesiz ve en sonunda toplumdaki uzaklaşan birer figür olarak verilmiştir. İroninin temsilcilerinden olan Oğuz Atay ironi ile gidişatın dışına çıkarak, metinde aykırılıklar yaparak dikkat çekmiş olur.

Yazar kullandığı mekân tasvirlerinde genelde hayattan uzakta, kendi bireyselliğini yaşayabilen insanın bulunduğu alanları ele almıştır. Bu mekânlar aynı zamanda izole olan hayatların birer sembol ve metafor olarak ifade edilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Oğuz Atay, Korkuyu Beklerken, İroni, Mekân

ABSTRACT

Oğuz Atay is a leading novel, story and theatre writer of the Republic Period. He is one of the pioneers of the new understanding of novels ranging from modernism to postmodernism. In his works the people, subjects, places that he chose and temporal void expressions indicate the situations in which individuals fall psychologically.

Oğuz Atay especially implicated that there is another reality behind the seen in his novels and stories and he made these implications by the places he used or the mindset analyses of his characters. The writer used irony in the work which contains the inability to hold and isolation. Irony shows itself by conflict, discrepancy and espousal. The conflict and confrontation of the real and the dream, good and bad, affected characters' psychologies affected the choice of the places in the stories and novels. Despite the irony, he also used satire and a little derision in his works. The suicide attempts of the character who can't accept the alienation of the public is described as a rum away. This runaway is seen as a defection from human-self to nature or the opposite embracement from nature to human-self.

In this work characters are given as symbols which are; out of norms, living out of the way society thinks, lost identities, in a search, unstable and getting away from it in the end. Oğuz Atay, one of the representatives of irony goes out of the way with irony and draws attention to the text by giving contradiction.

In his depictions of the space he used, he generally covered areas where people who can live their individuality, far from life. These spaces are also the expression of isolated lives as symbols and metaphors.

Keywords: Oğuz Atay, Korkuyu Beklerken, Irony, Place

¹ Bu makale Dr. Öğr. Üyesi Ali PULAT danışmanlığında hazırlanan Hasime Doğruya tarafından yazılan "1970-1980 Arası Türk Öykücülüğünde İroni" isimli lisansüstü tezinden türetilmiştir.

1. GİRİŞ

Kelime anlamı olarak ironiye baktığımızda Yunanca (eironeía)'da söylenenin ya da yapılan eylemin tam tersinin kastedilmesi olarak ifade edilir. İroni, söylenenin ya da yapılan eylemin ciddi görüntüsünün altındaki çatışma ve çelişki yaratacak ifadeyi söylemeyi amaçlar. Görünenin ardındaki görünmeyen gerçekliğin aslında insanın bilerek kaçtığı bir nesne veya bir durum olarak ifade edildiği de görülür. Kierkegaard, ironinin çeşitli türleri olmasına rağmen hepsi için ortak olan yönün doğrudan anlaşılmasını dile getirir. Ona göre ironi sıradan insanlar arasında yolculuk yaparken doğrudan anlaşılmasını için bir takma ad kullanır ve bu insanları anlayamadıkları için acizlikle izler (Kierkegaard,2009:272).

Kierkegaard ironinin doğuşunu Sokrates'in soru cevap diyalogları ile doğduğu görüşüne sahiptir. Ona göre Sokrates'in felsefesi bilgisizlik ile başlayıp yine hiçbir şeyin bilinmeyeceği gerçeği ile son bulur (Kierkegaard,2009:38). Burada Sokrates kendisini aydın sanan kişiye bilgisiz ve cahil biri olarak tanıtır. Bunu yapmasındaki amaç ise sorduğu sorularla onu tuzağa çekmek ve kendisiyle çelişkili duruma düşürmektir. Olumsuzluklardan ve çelişkilerden beslenen ironi Sokrates'in sorularında da kendisini gösterir. Kierkegaard ironinin açıklamasını yaparken en çok ima üzerinde durur. Çünkü ima verilmek istenenin söylenirken tam tersi ile ifade edilmesidir. Bir nevi ironinin geçerliliğini gösteren fenomen değil öz hatta özün karşıtı gösterir. (Kierkegaard,2009: 270-271). Seyit Kemal Karaalioglu'nun Edebiyat Terimleri Kılavuzu'nda ironi, "Düşündüğünü olay maksadıyla ve alay olduğunu belli edecek şekilde, tersine bir ifade ile anlatma" olarak tanımlamıştır. (Karaalioglu,1975:172). Nil Göksel ise 'Unutma, Parodi ve İroni' adlı eserinde ironinin tanımı şöyle yapmaktadır; "İroni, bir kodun karşıt anlamlara gelecek biçimde kullanımıdır" (Göksel,2006:136).

Oğuz Atay da eserlerinde ironiyi kullanarak kendisinden söz ettiren yazarlar arasındadır. Atay, söz oyunlarını ve sorgulamayı yaparken ironik dili tercih eder ve bunu yaparken görünenin ardındaki gerçekliği arar. Çaresizlik içindeki topluma ayak uyduramayan bireyin kendisiyle alay edilmesini önemsememesi, kendi beninin duyularına göre hareket etmesini ifade edecek en iyi yöntem olan ironinin seçilmesinde etkilidir.

İroni yazarlar ve okurlar arasındaki şifrelenmiş anlaşma biçimidir. Bir anlaşmadır çünkü övgü ve yergiyi anlattıklarının içine gizleyen yazar, okuyucunun bunu fark etmesini ve okuyucunun bu şifreleri bulmasını, çözmesini bekleyerek bu anlaşmanın sırrını korumasını ister. Anlatılmak istenenin anlatılardan farklı olduğunu çözen okuyucu sabırsızlıkla bu şifreyi çözmek için uğraşacak ve sona geldiğinde aslında bir hiçlikten bahsedildiğini anlayacaktır. Okurun bu hiçliği anlayabilmesi için önce verilmek istenen mesajları doğru yorumlamaya, kendini sorgulamaya ve anlatılmak istenen ile asıl olanın bulmacasını çözmeye hazır olmalıdır.

2. OĞUZ ATAY VE İRONİ

Oğuz Atay, 70 sonrası Türk edebiyatında postmodern tarzda yazdığı eserlerle kendisinden söz ettirir. O, yazdığı Tutunamayanlar (1972), Tehlikeli Oyunlar (1973), Bir Bilim Adamının Romanı (1975), Korkuyu Beklerken (1975), Oyunlarla Yaşayanlar (1985), Günlük (1987) ve Eylembilim (1998) adlı kitaplarında 1970 sonrası Türk insanının yaşadığı bunalımı anlatmaya çalışmıştır. Modern dünyadaki insanın buhran ve çıkmazlarının ironik bir dille anlatıldığı bu eserlerde, yaşam karşısında çeşitli sebeplerle zayıflık gösteren roman ve hikâye kahramanlarını Berna Moran, "Atay'ın tutunamayanları burjuva düzeninin kurallarına, değer yargılarına, beğenisine, yaşam biçimine ayak uyduramayan, topluma yabancılaşmış yalnız insanlar" olarak tanımlar (Moran,1997: 197).

Moran, Oğuz Atay'ın postmodern özellikler taşıyan yapıtlarının toplumcu gerçekçi romana alışan 1970'ler insanı tarafından yeteri kadar anlaşılmadığının o yüzden zamanının ötesinde bir yazar olduğunun vurgusunu yaparken bir yandan da 1980 kuşağının habercisi olduğunu ifade eder (Moran,1998: 153).

Müge Pehlivan ise yüksek lisans tezinde Oğuz Atay için 'Modern öykümüzde trajik ironiyi en iyi kuran yazar Oğuz Atay'dır.' ifadesine yer verir. Onun ironisinin nedeni olarak da umutsuzluğun kaçışını, bireyselleşmenin ve bunun getirdiği bunalımın eş zamanlı olarak yer verilmesini belirtir. Kahramanlarının aslında umutla umutsuzluk arasında yolculuk yaparken kendisini umutsuzluğa sürüklediğinin göstergesi olarak ironiyi kullandığını ifade eder (Pehlivan,2009: 165).

Toplumla uyuşamayan ve modernizme ayak uyduramayan kahraman çaresizlik ve buhran karşısında tek çözüm yolu olarak kaçışa yönelir. Toplumdan kaçan kişi yalnızdır, uyumsuzdur ve de gelecekte umutsuzdur.

Mehmet Narlı ise Oğuz Atay'ın ironisi üzerine şu görüştedir: “Tebessüm ve umutsuzluğun yan yana duruşu ironiktir. Yaşanan gerçekliği, ideal kurguyu, sıradanın ve kötünün başarısını, iyinin kimliksizliğini veya yitimini, hem görüneni hem de görünenin arkasındaki ağır ve değişmez kütle, iddia ve hiçliği kısaca her şeyi aynı anda gören/duyan bir yazar için ironik anlatım kaçınılmazdır. Oğuz Atay ironisinin ağırlığı kişiler üzerindedir. Hayatın sıradan alışkanlığı içinde sürekli kendileriyle uğraşan, kendi varlıklarını hayatın içinde bir yere koyamayan, yalnız ve başarısız kişilerdir bunlar. Kendileri içindeki yıkılışları, toplumsal düzlemin yüzeysel ve çıkarıcı ilişkilerini görürler ama onları düzeltemedikleri gibi daha derin uçurumların eşliğinde durur ya da oradan atlarlar. Durdurulamaz bir otomasyonla çalışan zihinleriyle başa çıkmak için belki de, kendileriyle alay ederler. Adeta büyük bir hızla çalışan zihnin boşuna döndüğünü sezen okur için de bu trajik bir ironidir. Acı bir gülümseme kalır dudaklarda; daha doğrusu gülümsemek için hareketlenen kaslar trajik şokla öylece dona kalır.” (Narlı,2007:110)

Oğuz Atay'ın hikâyelerinde kahramanlar genellikle aynı özelliklere sahip bireylerdir. Umutsuz, uyumsuz, endişeli, kendisini toplumdan izole etmiş, buhranlı ve çaresizdirler. Atay'ın ironiyi kullanırken önem verdiği şeylerden biri de kahramanlarının bu hale gelmesinde etkili olan katı düzen ve toplum kurallarıdır. Bireyler dayatılan bu düzen kurallarına karşı çıktıkları için uyumsuz ve buhranlı hallere geçerler ve çıkış yolunu bulamadıkları için kaçışa yönelirler.

Kahramanlarında göze çarpan diğer bir olgu ise sıradanlığa tutunamayan bireylerin hep farklılığı, özgünlüğü, benzersizliği aramalarıdır. Bu arayışta kendilerini ve çevrelerini sorgulamaları, nesnelere ve mekânlara anlamlar yüklemeleri görülür.

Atay'ın eserlerinde dikkat çektiği bir diğer konu da mekânların kişiler üzerindeki etkisidir. Çünkü mekânları anlamlandıran ve modernist, postmodernist eserlerde zaman-mekân kayboluşundan kurtaran kahramanlarımız kendi benliklerini buldukları alanlarla ifade ederler. Yaşanmışlıkları ya da topluma uyduramadıklarında kaçtıkları alanlar onlar için bir varoluş alanı özelliği gösterir. Buldukları mekânlarda kahramanlar kendi psikolojik özelliklerini ifade ederler.

Uğur Cumaoglu, kişinin zihninin yansıması olan mekânlarda mekâna bağlı olarak yaşadığı toplumu ve topluma göre kendisini konumlandırıp bir çıkarım yaptığını vurgular. Çünkü kişi zihin dünyasını kurarken çevresindeki kişilerden, olaylardan ve mekânlardan etkilenecek hareket eder. (Cumaoglu,2018:35)

Modern zamanlarda yer alan mekânlar insanların geçmişteki samimiyete özlem duymasını ve bunu bulamadığı için buhranlar yaşayarak uzaklaşmasına, çaresizliğe ve sonunda yine mekânsal olarak kaçışa neden olur. Eserlerde ya kimse ile iletişim kurmak istemeyerek toplumdan uzak alanlara kaçan ya da bu dünyadan tamamen uzaklaşarak intihara sürüklenen kişiler söz konusudur.

2.1. Beyaz Mantolu Adam

Kitaptaki ilk öykü *Beyaz Mantolu Adam*'dir. Hikâyenin kahramanı kimsesiz bir dilencidir. Bu kahraman öykü boyunca sessizliğini koruyan, söylenenlere aldırış etmeyen biridir. Kahraman çevresindekileri duymayarak toplumun ne kadar dışında olduğunu gösterir ve aslında bu bir tepkidir. Öykü kişisi kendi içinde kurduğu hayatta kendi halinde yaşamaktadır. Bir sokak satıcısından aldığı beyaz mont ile yaşamı değişir. Yeri gelir vitrine konur; yeri gelir sapık olduğu kanısıyla toplumdan uyarı alır. Farklı görünüşü çevresindeki insanların gülüşlerinin arasında oraya ait olmadığını bir daha anlar. En sonunda kahraman üzerindeki beyaz montun ağırlığına aldırılmadan denize girer ve boğularak yabancılaştığı toplumdan kaçır.

Deniz: Modern insanın tüm olumsuzluklar sıyrılmak için kaçtığı ender alanlardan biridir. Gök ve denizin birleşim yeri olan ufkun insanın biten ve tekrar başlayan gün için umutsuzluk içinde umudun doğuşunu vurgulaması sebebiyle önemli bir kaçış mekânı özelliği gösterir. Umudu içinde barındıran denizin mavi rengi sonsuzluğa açılan bir kapı gibi değerlendirilebilir. “Deniz, kendi içine dökülen, içine kapanık insanları simgeler gibidir. İnsanların kurduğu düşler hep gitmek üzerinedir, alıp başını gitmek.” (Soylu,2017: 34).

“Su, bileklerini geçince mantosunun eteklerini topladı. Kalabalıktan kurtulmuş olan görevli, elbisesiyle daha ileri gidemedi. Mantonun etekleri önce suyun üstünde açıldı, sonra ağırlaşır battı. Deniz sığıdı; bütün manto suyun içinde kaybolduğu zaman kıyıda çok uzaklaşmıştı.” (Atay,2017:26)

Deniz bir kaçış olarak görünse de eserde aslında sonsuzluğa ve maviğe sığınma olarak da ele alınabilir. Mavi her zaman umudun ve insanların kaçış rengidir.

Oğuz Atay burada toplumda ve insan arasındaki çatışmayı en ince ayrıntısına kadar işler ve okuyucuya sunar. Kahraman toplum içinde bir yığın olarak görülen kalabalıklar arasında yalnız kalmanın boyutlarını gösterir ancak kendi içinde kurduğu dünyada kimseye aldırmandan yaşamaya devam eder. Modern dünyanın buhran yaşayan insanının sonuçta kaçışa başvurduğunu gösteren hikâye bir çıkmazı da gözler önüne serer.

2.2. Unutulan

Kitabın ikinci öyküsü olan *Unutulan* mekân olarak tavan arasında geçmektedir. Bir kadının kocasına söylediği eski kitaplara bakmak için tavan arasına çıkmasıyla başlayan öykü daha önce önemli sayılan ancak sonra unutulmuş nesnelere tekrar fark edilmesiyle devam eder.

Öykü kahramanı gördüğü torbadan kendisine ait ilk eşyaların zamanla nasıl yıprandığını düşünürken geçmişe döner. Fotoğraf albümüne bakmaya başlayan kahraman annesinin ve babasının anlaşmazlıklarını hatırlar, eski kocasına ait resmi görür. Daha sonra birden etrafındaki karaltıyı fark eder ve bu kişi eski eşidir. Farklı nesnelere ve böcekler onu yemektir. Eski eşiyi yaşadığı problemleri ve eski eşinin onu terk edişini hatırlar. Sanki geçmiş zamanda yaşamaktadır. Yalnız kalışının acısını o an tekrar yaşar. Geçmişin zaman olarak sadece hatıralarda kaldığını alt kattaki eşinin kendisine seslenmesiyle anlar.

Tavan arası: Saklanan, gözler önünde olmayan ancak unutulmak da istenmeyen anıları hatırlatan eşyaların bulunduğu mekândır. Unutulması mümkün olmayan anıları barındıran nesnelere saklandığı ancak göz önünde olmadığı için unutulmaya mahkûm eşyaların mekânı olarak ele alınmıştır.

“Ben tavan arasındayım sevgilim!» diye bağırdı delikten aşağı doğru.” (Atay,2017:27)

Tavan arası Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü'nde “Bir yapının tavanı ile çatısı arasında kalan bölüm, çatı aralığı” olarak geçmektedir. Bu kısım genellikle saklanan ya da unutulmuş eşyaların bulunduğu kısımdır.

“Unutulan” adlı hikâyede tavan arası mekân olarak ölüm ve unutulmak kavramları ile açıklanan bir metaforudur (Ercan,2017:57).

İnsan öldüğünde nasıl sadece anılarda kendine yer bulabiliyorsa unutulmuş nesnelere ve hatıralarda kendisine tavan arasında yer bulabiliyor. Orada olduğu bilindiği halde bilinmiyor. Görünenin ardındaki görünmeyen gibi varlığı olmasına rağmen bir müddet sonra yokluğuna alışılıyor.

Yazar bu öyküsünde çağdaş insanın günlük olaylara ve işlere kendini kaptırarak sevgiden ne kadar uzaklaştığını fark ettirmeye çalışır. Sevgiyi terk eden insanın yaşadığı çevresini ve zamanını adeta tavan arasına kapatarak kaçışını gösterir. Bir nevi yalnız insanın trajedisine göndermede bulunur. Seçilen mekân olan tavan arası ise bir ironidir. Saklanma, unutulma ve göz önünden kaçışı ifade eder.

2.3. Korkuyu Beklerken

Kitaba ismini veren öykü, kitabın üçüncü ve en uzun öyküsü olarak karşımıza çıkar. Bu öykü kahramanının alışılmış bir hayatı vardır ve kahramanımız lise mezunudur. Şehirde uzakta müstakil bir evde yaşam süren kahramanımızın düzeni, varlığı hakkında kesin bilgiler olmayan bir örgütün gönderdiği gizli bir mektup ile alt üst olur. Mektubu aldıktan sonra yazıdaki bazı anlamsızlıkların ne dediğini tam olarak anlamayan kahraman, yazıyı çözdürmek için ölü diller uzmanı arkadaşından yardım alır. Çözümüne ulaşan mektuptan sonra arkadaşı kahramanımızı evden çıkarmaması konusunda uyarır. Kahramanımız yaşadığı korku ile evden çıkmama kararı alır. Evden çıkmaya korkan kahramanımız açlıktan ölmeyi bile göze alır; böylelikle tüm toplumdan ve hayattan tamamen uzaklaşmış olur. Yeni açılan bakkalın çırağı onun için bir umut ışığı gibi hayata açılan penceresi olur. İlerleyen zamanda yaşadığı yerin yanındaki evin yıkılması ve oraya yapılması planlanan ama yapılmayan inşaatın açılan çukuru kahramanımızda yine yalnızlığa ve güven kırıklığına sebep olur. Daha sonra gerçekleşen ikramiye ise bir çıkış noktası olur ama korkusundan dolayı bunun tadını çıkaramaz. Evi gaz döküp yakmaya karar verdiğinde gazete kâğıdından örgütün yakalandığını öğrenir. Bunun üzerine yalnızlıktan kurtulmak istediğini fark eder ve bir müddet yakınlarının yanında kalır. Toplumsal düzene ayak uydurmaya çalışır fakat yine de başarılı olamaz. Çünkü içerisindeki korkudan kurtulamayan kahraman çeşitli kişilere mektup yazar; en sonunda karakola teslim olur.

Ev: Kişinin kendini en güvende hissettiği ve yaşamsal olarak söz sahibi olduğu yerdir. Kendini tüm dış etkenlerden koruduğu, kendi kendine kaldığı ve benine dönebildiği yer olarak ifade edilebilir.

“Hiç bir çıkış yolu kalmamıştı. Evde yapacak hiç bir işim kalmamıştı. (Yapabileceklerimi de ben istemiyordum. İstediklerimi yapamayacak olduktan sonra.) Param vardı, yiyeceğim vardı, kitabım, evim her şeyim vardı; fakat isteğim yoktu.” (Atay,2017:84)

Nilüfer İlhan’a göre ev “Ev, dünyaya gözlerin açıldığı ve kimliğin oluşmasında yetkin potansiyeli elinde bulunduran yerdir.” (İlhan,2011: 904). Birey, içine doğduğu ve yetiştiği evin kimliğini taşır ve çevresine onu yansıtır. Buradaki kahramanımıza baktığımızda da evi toplumdan uzak bir alandır tıpkı kahramanımız gibi o da toplumdan soyutlanmış ve uzaklaşmıştır.

Veysel Şahin’e göre ev; kişinin kökünü, gelenekle olan bağını ve ait olma durumunu ifade eder. Ev, geleneksel değerlerin korunduğu bir kaleye benzetilmiştir (Şahin,2010:150). Öykü kahramanı da herkesten kaçarken kendisinin söz sahibi olduğu ve güvende olduğunu bildiği evine sığınmaktadır.

Ramazan Enser ise evi bir mutfak olarak görür ve geçmiş ile geleceği, geleneksel ile modernizmi bir arada anlamlandırır ve şekillendiren toplumun düzenine açılan bir pencere ve kültürel taşıyıcı olarak ele alır (Enser,2018:355-356).

Bu öyküde yalnız başına kendi halinde yaşayan bir insanın kim tarafından gönderildiği bilinmeyen bir mektup tarafından kişinin tüm düzeninin bozulması, kendini yalnızlığa mahkûm eden kişinin bunalımlı hali anlatılır. Bu kişinin korkuları, iç dünyasında kurduğu bireyselleşme çabaları gün yüzüne çıkar. Seçilen mekân ise toplumdan uzakta ve yalnız yaşanan bir evdir ve bu ev soyutlanmanın örneklerindedir. Yandaki evin yıkılmasını izlemek ve yıkıldıktan sonra oradaki boşluğu fark ederek daha fazla yalnızlaşmak, mekânların kahramanların üzerinde bıraktığı etkiyi gösterir. Yıkılan ev, modernleşmenin geleneksel düzeni değiştirmeye başlamanın göstergesi olarak da ele alınabilir. Daha sonra normalleşmeye çalışan bireyin ne yaparsa yapsın bireyselleşememesi ve korkuyu içinden atamaması sebebiyle insanlardan uzaklaşması ve farklı mekânları araması karşımıza çıkar.

2.4. Bir Mektup

Kitabın dördüncü öyküsü olan *Bir Mektup* söylenmesi gerekenlerin söylenmeden bitirildiği ve gönderilemeyen bir mektubun öyküsüdür. Öykü, kahramanın içki masasında tanıştığı bir adamdan öylesine aldığı bir sözle başlar. Kahraman sürekli bir mektup yazar fakat bu mektubu göndermeyi asla düşünmez. Mektup aslında konuşacak kimsesi olmayan adamın içini boşaltmasına yarayan bir nesnedir. Tüm söylemek istediklerini birden anlatmaya başlayan kahraman meyhanede tanıştığı adama gerekli gereksiz şeylerde, köpeğinden, yaşlı sevgilisinden bahseder. Mektubu bitirmenin zamanı geldiğini fark eder ama mektupta asıl söylenmesi gerekeni söylememiştir.

Meyhane: Kapalı, insanlardan uzak olması ve karanlığı içinde barındırması bakımından genellikle topluma ayak uyduramayan insanın kaçtığı ve uzaklaştığı alanlardan biridir. Karanlık soğukluğu, olumsuzluğu, ıssızlığı ve yalnızlığı da bünyesinde bulundurur.

Narlı’ya göre “Meyhane, hapishane, mezarlık, otel gibi mekânlar; evler, sokaklar, mahalleler, semtler ve diğer kamusal alanlar kadar ortak ve meşru imajlar oluşturmazlar” (Narlı,2014: 277).

Toplum tarafından hoş karşılanmayan alanlardan biri olmasının yanı sıra topluma yabancılaşan, bunalan ve çaresizlik içinde kalan bireyin karanlık ve insanlardan uzak olması nedeniyle kaçış alanı olarak karşımıza çıkar.

Mektup: Duygu ve düşüncelerin paylaşıldığı, iletişimin sağlandığı söylenmek istenenlerin sözle değil de yazıyla ifade edildiği yazılı belgedir.

“Pek muhterem efendim, Sizi ilk gördüğüm andan itibaren o kadar sevdim ki, size bir mektup yazmadan, bütün olup bitenleri anlatmadan edemedim.” (Atay,2017:94)

Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlüğü’nde mektup; “Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyularını bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, name” olarak geçmektedir.

Hikâyedeki mektup ise yazarın söyleyemediklerini ve anlatamadıklarını ifade vasıtasıdır, yalnızlığını paylaştığı nesne görevindedir. Hiç gönderilmemiş olması ise bir muhatabının olmamasını ve anlattıklarının

kimsenin dikkatini çekmeyeceğini bilmesidir. Kahramanımız kendisinin anlaşılmayacağını bildiği için mektubu göndermeyi aklına getirmemektedir. Her şeyi söylediğini ama kimsenin kendisini duymadığını bile yazmaya devam etmesi de konuşmak istemesine rağmen çevresinde kendisini anlayan insanların bulunmadığını düşündürmektedir.

Bu hikâyedeki kahramanın bozulmuş düzeni ve yaşadıkları onun korkularını anlatır. İçki masasının konu edilmesindeki amaç bozulmanın gösterilmesidir. Hikâyede meyhane, toplumun dayattığı katı kurallardan kaçan ve düzenin kurallarına karşı çıkan bireyin yalnızlığını herkesten saklamak için sığınılan yerdir.

2.5. Ne Evet Ne Hayır

Ne Evet Ne Hayır isimli öykü Korkuyu Beklerken adlı kitabın beşinci öyküsünü oluşturur. Gazetede “aşk doktorluğu” yapan bir gazetecinin kendisine gelen farklı bir mektubu paylaşması etrafında şekillenir. Mektubun yazarı M.C. adlı genç yirmili yaşlardadır ve çok sevdiği bir kız vardır. Bu kız yüzünden yaşadığı sıkıntıları ve gönül kırgınlığını detaylı bir şekilde anlatır. M.C. adlı bu kızdan aldığı cevapları tam anlamıyla anlayamamakta ve kızın verdiği cevapları da kendine göre yorumlamaktadır. Kız gence öyküye de adını veren belirsizlikle cevap vermektedir.

Mektup: Duygu ve düşüncelerin paylaşıldığı, iletişimin sağlandığı söylenmek istenenlerin sözle değil de yazıyla ifade edildiği yazılı belgedir. Kelimelerin duygu ve düşüncelere tercüman olacağı düşüncesiyle metin şekillenir.

“ *Sonra bir gün bu mektup geldi. İşte, dedim gazetede arkadaşlarıma, şimdi bir çözüm bulun da görelim bakalım. Ve hemen mektubu okumaya başladım onlara. Kimse sonuna kadar dinlemedi. Yarım sayfa okudum ve manyak olduğuma karar verildi yeniden. Oysa bu mektubu ben yazmamıştım. Mektubu yazan M.C. 'ye de sevgi ya da acıma duyduğumu söyleyemem.* ” (Atay,2017:124-125)

Bu hikâyede yaşanan bir gönül kırgınlığıdır. Birçok defa arkadaşlık teklif etmesine rağmen sevdiği kızdan karşılık alamayan M.C. adlı karakterin son çare olarak gazeteye yazmasından bahsedilir. Gazeteye gönderilen mektup yine içini dökme derdini anlatma olarak tasavvur edilir. Aşk doktorluğu yapan gazeteci ise birçok işte gezmiş hiçbirinde başarılı olamamış son çare olarak gazetecilik yapan biridir. Yani gazeteci de Oğuz Atay'ın kahramanlarında görülen tutunamamış kişidir. Oğuz Atay bu hikâyede çelişkileri, toplumdaki olumsuzlukları ve gelenekselleşen toplumsal kurallarını yıkamayan kişinin çelişkilerini belirtmek ister.

Hikâyenin ismi de arada kalmışlığı ifade eder. Gazetede mektuplar aslında karamsarlığın, çaresizliğin, kararsızlığın, neticeye varamayışın, sonuçsuzluğun vücut bulmuş halidir. Diğer mektup metaforlarından farklı olarak burada mektup kişiye değil bir gazeteye gönderilir. Bir şahsa mektupla kendini anlatamayan kişinin bir kurumdaki belirsiz bir kimlikle dertleşmesi de bir ironidir.

2.6. Tahta At

Kitabın altıncı hikâyesi olan *Tahta At* bir kasabada geçmektedir. Tahta At hikâyesi kasabayı güzelleştirmek için kurulan kasabayı güzelleştirme derneğinin yapacağı tahta at üzerinden gelişir. Bu atın yapımına Tuzcuların oğlu Tuğrul Bey Truva atının hainlik sembolü olduğu gerekçesi ile karşı çıkmaktadır. Olay zamanı derneğin düzenlediği bir bağış gecesidir. Gerginlikler ve anlaşmazlıklar bu gecede yaşanır. Tuzcuların oğlu Tuğrul Bey nüfuzlu olmasına güvenerek buna karşı çıkmaktadır ve halkın bazı kesimlerini de bu konuda etkiler. Öykünün sonunda ise elinden geleni yapmasına rağmen engel olamadığı tahta atın yapımından sorumlu gördüğü kişilere elindeki silahını yöneltmek tepkisini gösterir.

Kasaba: “Tahta At” adlı hikâyedeki mekân bir kasabadır. Kasabada yaşananlar tahta at ve yeni yapılan tuvalet aracılığıyla anlatılır. Kaymakamın yaptırdığı tuvalet sanki lüks bir otelmiş gibi anlatılır. İnsanların onu da harabeye çevirmemesi istenir. Tuvalet burada kasabada seçici yerlerden birisidir. Yapılan bu tuvalet aslında şehri zamanla kötü hale getiren bir yere dönüşür (Ercan,2017:60).

Susuz tuvalet ve tahta at alışılmışın dışında olmasıyla dikkati çeker. Susuz tuvaletlerle güzelleşmesi hedeflenen kasaba çirkinleşir. Bir yandan da tahta at ile tarihe göndermeler yapılarak kültürel değişimin köklerine dikkat çekilmek istenir.

Öykü bir yönüyle var olmakla yok olmanın zıtlığını barındırmaktadır. Tahta atın kültür yozlaşmasına sebep olacağını düşünülmesi aslında tarihi bir nesneye karşı oluşan korkunun sembolik ifadesidir. Zihniyet çatışmasının sonu olarak yine bir kaçış unsuru silah devreye girer. Sahil kasabasının özelliklerinin

vurgulanması, gökyüzü ve denizin renginin mavi olması, diğer öyküde olduğu gibi sonsuzluğu ifade eder. Mavi renk bazen de hastalık ve çaresizlik sembolü olarak da karşımıza çıkmaktadır. Burada da çaresizlik olarak ele alınabilir.

2.7. Babama Mektup

Kitaptaki yedinci hikâyedir. Burada Oğuz Atay daha önceki öykülerinde kullandığı mektup nesnesini tekrar kullanır. Öyküdeki kişisi babasını bir süre önce kaybetmiştir. Bulduğunda da kendi kuşağı ile babasının kuşağını karşılaştırma yoluna gider. Zamanında yadırgadığı davranışları sorgulayarak yaşanan dönemde babasının dönemi hakkında çıkarımda bulunmaya çalışır. Aslında babası ile konuşamadıklarını ve kendisini anlamadığını söylediği dönemlerdeki kendi benine göndermelerde bulunur. Kahraman babasını bencil olmakla suçlarken kendisini de bu durumun içinde bulur. Kahramanımızın geç de olsa farkına vardığı konu kendisini en iyi anlayan kişinin babası olduğu ve babasını en iyi anlayan kişinin de kendisi olduğudur.

İç dökmelerle ilerleyen mektup türündeki öyküde kahramanımız babasının da kendisi gibi toplumsal kurallara ayak uydurmadığını ve tutunamayan bir birey olduğunu gözlemler. Kahraman babasına içinde bulunduğu tüm çaresizliğini ve gelgitlerini ifade etmeye çalışır. Anlaşılamamanın merkezde olduğu bu hikâyede de çevresindeki kişilerin kendisini anlamaması nedeniyle yalnızlığa hatta uzaklaşmaya ve çatışmaya varacak kadar kopukluktan, soğukluktan bahsedilir. Sessizliğin haykırışı, ifadesi olarak yazılan bu mektup kaybettiği ve asla okuyamayacağını bildiği babasına kendi içini dökmenin aracıdır.

2.8. Demiryolu Hikâyecileri – Bir Rüya

Demiryolu Hikâyecileri adlı hikâye kitabın son öyküsüdür. Öyküde üç yazar arkadaşın geçinmek için trenlerdeki yolculara sattığı öyküleri ne koşullarda yazdıkları ve o koşullara ayak uydurmaya çalışmaları anlatılmaktadır. Yazdıklarının satılması güncel ve dikkat çekici olmasına bağlıdır. Zor şartlar altında hayatını idame ettiren üç arkadaşın hayatı günden güne zorlaşır ve yolları ayrılır. Kötü hayat şartları nedeniyle hastalanıp hayatını kaybeden Yahudi ve terk eden genç kızdan sonra tek başına öykülerini yazmaya devam eder. Hikâyenin sonunda yazar okuyucularına seslenerek hâlâ yazmaya devam ettiğini belirtir.

Tren İstasyonu: Mekân olarak seçilen yer insanların durmadıkları, gelip geçtikleri bir yerdir. Bu açıdan yaklaşıldığı zaman tren istasyonu, yaşamda gelip geçen şeyleri sembolize eder. Hikâyenin sonunda istasyon bile taşınır. Mekânın bu özellikleri hikâyenin kurgusunda da ele alınmıştır (Ercan, 2017: 61).

Tren garınının mekân olarak seçilmesindeki faktör kaybedilen ve geçip giden zamanın geriye döndürülemeyeceği fikridir.

Rüya: Rüya metaforu, idealize edilen ve istenilen hayatla ilişkilidir. Hikâye kişisi istasyondan ayrılmak, hayatını değiştirmek ister ama nereye gideceğini bilememektedir. Sevdiği kız bir gün uyandıığında gitmiş, istasyon taşınmış ve o yalnız başına kalmıştır. Oğuz Atay'ın diğer hikâyelerinde olduğu gibi burada da hikâye kişisi başarısız ve cesaretsiz bir karakterdir. Hayata tutunamamıştır. Ne yapacağını bilmez." (Ercan, 2017:60)

Psikanalistlere göre rüya, insanın bilinci ve bilinçaltının yoğrulması ile oluşur. Bilinçdışı atılan her şey bir şeyin varlığını bireye gösterir. Bunun en güzel örneği de rüyalarıdır. Bu eserde de Oğuz Atay rüya metaforuna bireyin psikolojisi üzerinden yer vermektedir. Uyku ile uyanıklık arasında bilinç ile bilinçdışı arasındaki birey yine çıkmazdadır.

Bir nevi sorgulama hikâyesi olan değerlendirilebilecek hikâyenin sonu, bir unutulmuşluk, fark edilememişlik ve yalnızlıkla bağdaştırılarak bitilir. Hikâyenin başında şehirden uzak olan istasyon yine toplumdan uzaklaşmayı, yabancılaşmayı, yalnızlığı ve ötekileşmeyi ifade eder. Yazarın eserlerinin popülerliğinin önemli olduğu vurgusu da ironik olarak dile getirilmiştir (Köksal,2014:502). Bu hikâyede insanların uzak bir dağ kasabasında küçük bir tren istasyonunda bile huzur içinde birbirlerini destekleyerek yaşayamadıklarının bir eleştirisi (Ercan, 2017: 61) görülebilir.

3. SONUÇ

Oğuz Atay'ın hikâyelerinde kişiler genellikle benzer özellikler göstermektedir. Korkuyu Beklerken adlı eserde yalnızlığı, bireyselleşmeyi, yaşanan zamana ayak uyduramamayı, içsel hesaplaşmayı, toplumdan kaçma isteğini yazar, kahramanlarının yaşadığı mekânlarla, kıyafetleriyle, iç konuşmalarıyla ve mektuplarla vermiştir. Korkuyu farklı objeler üzerinden ele alırken genellikle bir kaçıışı ve tutunamayan

bireyin topluma nasıl yabancılaştığını; istese de toplumun gelenekselleşen kurallarına ayak uyduramayışını göstermiştir. Hikâye kişilerinin toplumsal düzene alışamaması, bazen toplumdaki izole oluşu ile bazen de yaşadığı topluma baş kaldırması ile vermiştir. Yazar her şeyden uzaklaşarak kaçmaya çalışan bireyin içini dökme gereksinimini gönderilmeyen mektuplarla, yarı karanlık yarı aydınlık mekânlarla, kaçma isteğini ise denizle, şehirden ve insanlardan uzak alanlara yerleşmekle ya da tavan arasındaki eşyaların unutulmuşluğuyla işlemiştir.

Seçilen mekânların tasviri ve kullanılan metaforların kahramanların içinde bulunduğu ruhsal durumu ifade etmede kullanılan birer sembol olduğu söylenebilir. Varlık-yokluk, unutmak-hatırlamak, kaçmak-yakınlaşmak, tutunma-tutunamama çelişkileri, kahramanların bu ikilemden kaçmaya çalışmasıyla son bulur. Alışılmış düzenin davranışlarına karşı farklı davranışlar sergileyen kahramanların toplumla olan çatışmaları genellikle başarısız sonuçlanır. Toplumla çatışan birey bir süre sonra buhranlı davranışlar sergiler ve çaresizliği kabul edip kendi kabuğuna çekilir.

Oğuz Atay'ın okuyucuya hikâye kişileriyle göstermeye çalıştığı olgulardan biri de sıradanlığı, tek düzeliği ve alışılmış düzeni kabul etmeyen ve yeni düzen arayışlarıyla kendi kurallarını oluşturmaya çalışan bireyin trajik durumudur.

Oğuz Atay'ın hikâyelerindeki mekânlar da özel olarak seçilmiş alanlardır. Modernizm ile geleneksel varoluş içindeki mekânların kişilerin hayatlarına dokunuşu ve onları bir hamur gibi yoğurması karşımıza çıkar. Evlerin veya alanların yapılırken kullanılan malzemeler aslında geçmişe ait unsurlar taşırken bir yanı sıra da gelecekte ve şu anın insanının içinde bulunduğu duygu, düşünüş ve yaşantı biçimlerinden de etkilenmektedir.

Atay'ın hikâyelerinde kahramanlar hatırlanmamaktan, unutulmaktan korkarlar. Korku yaşayan bireyler yaşamaya tutunmaya bile korktukları için hep hayattan ve kent yaşamından uzakta mekânlar seçerek korkularını içlerinde yaşarlar. İzole olmuş hayatları anlatan hikâyeler aynı zamanda cesaretsiz davranış sergileyen kahramanları ölümle karşı karşıya getirir ve sonuç olarak hikâyelerde hep bir içinden çıkmazlık duygusu söz konusudur.

KAYNAKÇA

Atay, O. (2017). *Korkuyu Beklerken*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Cumaoğlu, U. (2018). "Bir Varoluşsal Kaygı Olarak Mekân", *Sosyal Bilimler Akademisi*, 1 (1):35-41.

Dinler, S. K. (2014). "Oğuz Atay'ın Korkuyu Beklerken Hikâye Kitabında İroninin Kullanımı", *Turkish Studies*, 9(9): 1713-1725.

Enser, R. (2018). "Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Geleneğin Tezahür Odakları Olarak İnsan,Zaman ve Mekân", *Doktora Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

Ercan, B. (2017). "Oğuz Atay'ın Hikâyelerinde Metafor", *Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale*.

Göksel, N. (2006). "Unutma,Parodi ve İroni", *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler*, 1:131-140.

İlhan, N. (2011). "Feyyaz Kayacan'ın Çocuktaki BAHçe Romanında Ev ve Sokak Karşıtlığı ya da İçerdekiler ve Dışardakiler", *Turkish Studies*, 6/3:903-928.

Kara, E. (2012). "'Korkuyu Beklerken" ve "Yuva" Hikâyelerinde Mekânla İlişkisi Açısından Korku ve Paranoya", *Uluslararası Araştırmalar*,21.

Karaalioglu, S. K. (1975). *Edebiyat Terimleri Kılavuzu, İnkılâp ve Aka Kitapevleri*, İstanbul.

Karabulut, M., & Yaşar, S. (2019). "Oğuz Atay'ın Roman ve Hikâyelerinde "Rüya" Motifi", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13: 75-93.

Kierkegaard, S. (2009). *İroni Kavramı, İmge Kitabevi*, Ankara.

Güncel Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara.

Moran, B. (1997). *Tutunanlardan Tutunamayanlara Bir Yolculuk. Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Moran, B. (1998). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Narlı, M. (2007). Ömer Seyfettin'den Cemal Şakar'a Öykü ve İroni. İlmî Araştırmalar, Dil ve Edebiyat İncelemeleri.
- Narlı, M. (2014). Şiir ve Mekân, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Pehlivan, M. (2009). “Ömer Seyfettin'den Oğuz Atay'a Türk Öykücülüğünde İroni”, Yüksek Lisans, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Sakallı, F. (2011). “Tutunamayanların Hikâyeleri 'Korkuyu Beklerken’”, Turkish Studies, 6/1: 1713-1725.
- Soylu, Ö. (2017). “Son Yirmi Yılın Türk Öyküsünde Mekânın Kuruluşu”, Yüksek Lisans, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Şahin, V. (2010). “Peyami Safa'nın "Fatih Harbiye" Adlı Romanında Simgesel Değerler”, Bilig, 55: 147-164.
- Türkan, H. (2017). “Türk Romanında Resmî İdeolojinin İronisi: Oğuz Atay Örneği”, Yüksek Lisans Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.